

61.4.18.26
 AM-1136

Խ Ա Տ Ի Ր

Մ Ջ Մ Փ

ԳԻՐՔԸՍ ՄՆԱՅԸՍ ՕԳՈՒՏԸ ՓԷՃ-
 ԸԸՃ ԿԱՆԻՄ ԱՐՈՒՆԻ ԱՅՍԱՐՔԷՆ
 ՓԸԽԸՍ, ՏՈՒՆ, ՏԵՂ ԿՈՐԱՅԸՍ
 ՀԱՅ ԵՂԱՅՐՆԵՐՈՒՍ

891.99
 14-34

Նոր-Նախիջևան
 Տպ. Ս. Յ. ԱԻԱԳԵԱՆԻ

1915

Нахичевань на-Дону
 Пар. тип. С. Я. АВАКОВА

Апр
3-3442a

3-3442a

19 NOV 2011
201

891.99
m-34

Խ Ե Տ Ի Ր

Խ Ե Տ Ի Ր

ԳԻՐՔԵՍ ՄՆԱՅԵԸ ՕԳՈՒՏԸ ՓԷՇ-
ՔԷՍ ԿԱՆԻՄ ԱՐՈՒՆԻ ԱՇԽԱՐՔԷՆ
ՓԱՆԵԸ, ՏՈՒՆ, ՏԵՂ ԿՈՐԱԻՑԱԸ
ՀԱՅ ԵՂԱՆՏՐՆԵՐՈՒՍ

ՀՀԿ. № 21446

Նոր-Նախիջևան
Տպ. Ս. Յ. ԱԽԱԳԵԱՆ

1915

Нахичевань на-Дону
Пар. тип. С. Я. АВАКОВА

08 MAY 2013

1105 VUM 87

13-34459
ԱԳԱ

9 4 8 3 3 4

39978-63

Ա Ջ Դ

Հրատարակելով իմ այս հնչին աշխատանքս առանձին զբոյժով «Իմ փեշքէշս» անուան տակ, որոնցից շատերը զանազան ժամանակներում տպագրուած էին «Լոյս», «Գաղութ» և «Գրիչ» շաբաթաթերթում՝ թէև մէկ առանձին վարձք մը արած հեմ ըլլար մեր հայ եղբայրներուն, որոնք տուն ու տեղ թողած կրակի ու արեան հեղեղին մէջ ցրուած են Ռուսաստանի ամեն անկիւնները—չոր գլուխները պահ տալու տեղ փնտրելով, որոնք փորմը հացի համար ստիպուած են երես կարմրցնելով ամեն տեսակ աշխատանք խնդրել, որպէսզի սովին ու ցրտին զոհ չըլլան՝ բայց և այնպէս ես յոյս ունիմ, որ զբոյժէս ստացածն օգուանալ մէկ երկու թշուառականի օրը բանիմ, օրով կերկարացնէ ու կազատէ նրան անել զրութիւնէն:

ԽԱՏԻՐ

Իմիս տունս քանդողը.
 Խօլմայ բան է փիթուն տարին
 Տասը մանէթ հալս տալը...

1910 թ.

ԷՍԻ ԳԵՂԱՑԻՆ ԳԱՆԳԱՑԸ.

Մռաջ մեր գեղի հալիսը ամուր էր
 Փռնին-բորանին բորիկ կըվազէր.
 Շինարխուան հալիսը մէկ խաթ բաշմաքին
 Չի հաւնիլ, պէտք է քալօշ ալ հաքնին:
 Առաջուան հալիսը տարին կանցընէր
 Հիւրնդութինի էրէս չէր տեսնէր.
 Շինարխուան հալիսը օրը տասն անգամ
 Հէքիմ, դայեկին կըվազին կերթան:
 Առաջուան հալիսը սաղ տարին բոլոր
 Կուտէր սոխ-սըխտոր՝ կըլար կըփ-կըլոր.
 Շինարխուան հալիսը պաս ուտիս խառնած
 Կուտէ միս տապկած—կըմընայ չորցած:
 Առաջուան կենճը խոնարհ կըկայնէր
 Էսլըյին ասած խօսքը կըլըսէր.
 Շինարխուան կենճը՝ գըլօիսը խիստ վեր՝
 Էսլըյին կուզէ տալու խրատներ:
 Առաջուան հարսը իվմշ, համուսնով,
 Ձանը չէր հանէր էրիմարդոց քով.
 Շինարխուան հարսը, Աստուած հեռիանէ՝
 Կած ու կրակ է՝ տունէդ դուս կանէ:
 Առաջուան փեսան օխտն օր, օխտ քիշեր
 Նարօտը վիզը կապած կըքալէր

Շինարխուան փեսան՝ մարդիկ ամպէս չէ,
 Ժամէն էկածով կառնէ—կըհանէ:
 Առաջ սաղ գեղին մեջը տիրացուն
 Մեմալ տերտէրը գիր-խալէմ գիտէր.
 Շինարխ վարժապետ-վարժապետացուն:
 Իլինք է գեղը... հէյ ժամանակներ:
 Առաջուան տղան քսան տարեկան
 Միամիտ հոգով կըխաղար կոճով.
 Շինարխուան ութը տարեկան տղան
 Կըխաղայ գիրքով ու քառանդաշով:
 Աւ ասողէս գեղը մէկէն փոխուեցաւ,
 Էսլը մարդոցն ալ պատիւը ցածցաւ.
 Ձէրէ գեղին մէջ նոր-նոր բաները
 Ալայը կանին կենճ ուռեալները:

1912 թ.

ԳԵՂԻ ՍԻՒՐԷԹՆԵՐ

Գեղացի աղբար, ինձմէն չըցաւիս՝
 Երե բու պատկերդ դուն հոս նկատիս.
 Ձէրէ պսածս անոր համար է,
 Որ քեշ բաները մեր մէջէն էլլէ:
 I
 Մաթոսը
 Գեղերուս մէջը Մաթոսը կապրէր,
 Վրայէն հայժ՝ շէնքով աղայ էր.
 Գեռինին կպած քրտինք կըվօթէր,
 Տուն-պալաշաղան աղէկ կընայէր.

Ամպէս չէ՞, աղբար, քէշ բան չէր անէր...
 Օրին մէկ օրը Մաթոսին խելքին
 Քէշ քամի փչից՝ ճամփէն դուրս հանից,
 Սունտուկ-սէպէթը ծախից-ծախծրից
 կրօնեցաւ քաղաք՝ արմընցուց հալիւին:
 Խելք ունեցողին աղալ քէշ բան չէր:
 Մնացան տարիներ... Մաթոսը չիտիւ
 Ինչ՞ գործեր արաւ. միայն լսիլ իմ՝
 „Մաթոսը խազնա գտիւ է՝ կուտէ“,
 „Շուտով ալալէմ գաւօտ պիտ լուշտէ“,
 Բենիկ է խելքով նա գործ արիւ էր:
 Աղէկ Միաքս չէ. աճափ ձմեռն էր:
 Մաթոսին տեսայ՝ վարի բազարն էր:
 Քիթը, բերանը ուռած, կապըտկած՝
 Քուռչոտ փալիթոն գըլոխը փաթթած:
 Ոտքին մատերը կօշիկէն էլած՝
 Ռաստովին մէջը պառկած էր հարբած...
 Երբ բովէն անցայ սիրտս իլինքցաւ՝
 Խազնան, դաւօտը թողի պէս կորաւ:

II.

Մինասը

Ձրոթին Մինասը խայերով մարդ էր.
 Գեղացուքինը խիստ աղէկ գիտէր:
 Մէկ հատ սաղանով ցանը կապրայէր
 Ու սաղ ձմեռը կը պառկէր կուտէր:
 Տուն ու աղբարէն ոտք դուս չէր կոխէր,
 Գեղին մէջ խելօք անուն հանիւ էր,
 Հալիւին գործերուն մէջը չէր մանէր,
 Կեանքին բոմբասանք հալիւէն լսած չէր:

Ձմեռուան մէջը, մէկ մութ գիշերով
 Դարա աղբարը մարդ մտաւ ձիով.
 Էրկու-ժեք սահաթ ցուրտին կայնեցան,
 Խորուրդներ արին ու բաժնուեցան:
 Մեմալում օրը Մինասը էլաւ
 Հեծաւ թոռու ձին ու ճամփայ ընկաւ.
 Ո՞ր ճամփով գնաց, ինչ գործի գնաց՝
 Այոնը ալայը հալիւին մութ մնաց:
 Մնացան տարիներ. աղլի Մինասը
 Ըողաթներ բռնից՝ շատցուց եղբրը.
 Ցանը խիստ շատցուց, տունը նորոգից,
 Դեղնած քուվայքին ժիլէթի փոխից:
 Չառօխը թաղլից՝ քալօշներ գնից,
 Ձի արապային էնկ բաշին զարկից:
 Ի՞նչ տեղէն աղպէս մէկէն գէնկընցաւ՝
 Հալիւը իմանալ երբէք չի կըցաւ:
 Տահա շատ վախթ չէր. տեսայ Մինասին՝
 Ցեփլէմիշ արած ձեռք, ոտք միասին.
 Գըլօխը կախած ու միտք անելէն,
 Գեղէն կանցընէր բեթէր հեալէն:

Ուղ գեղի հալիւը մէկէն իմացաւ՝
 Ի՞նչ տեղ էր, որ նա գնաց՝ շուտ չեկաւ.
 Ինչո՞վ դա աղպէս շուտ հարստացաւ
 Ու մէկէն ի մէկ հազարնոց դառցաւ:

III.

Խաչանը

Խաչանը Խաչանը հօրը մէկ հաւան էր,
 Եղբրուն մէջը օրը կանցունէր.
 Փառթի, մահալա, կրօն-շամաթա
 Նա հէջ չէր սիրէր, կանէր միշտ շախա:

Աւետիսի տուն, ետ հարսնիք սէիր
Նարա կեանքիդ մէջ դուն չէր տեսնէիր,
Գիշերը կանօխ դօշակ կըմըսնէր՝
Լուսու-բօգարմին գործին կըկայնէր:
...Փրկիչ ժամերուս ուխտին գիշերը
Արին մեծ կըռն մեր «կտորիճները».
Սաղ գեղը ոտքի հանեցին նաքա.
Ով չելլաւ տեղէն՝ կերաւ մեծ սոփա:
Խառն խաչանը հանգիստ պառկած էր՝
Գիծին խըռըծին դուսէն կըլըսուէր.
Էրկու-ժեք «կտորիճ» էկան կանչեցին
Խաչանին զօռով տունէն հանեցին.
Ձեռքը պալապան սոփաներ տըւին՝
Առին հետերը կըռնի տարին...
Մէկալում օրը Խառն խաչանը
Տունէն չէր էլլէր՝ փեռատ էր հալը:
Նարա սօյերը քաղաք հասցուցին՝
Մարմինին մէջէն փուլեր հանեցին.
Էրկու ժեք ամիս պառկեցաւ բալնից՝
Ազով նա գեղին ինչ օգուտ բերից:

IV.

Արինը

Տասնըհինգ քրտան տարիներ առաջ,
Գեղերս ունէր իլխըճի մէկ քաջ,
Գիշեր ու ցորեկ հարբած կը քալէր՝
Նարա անունը Արին աղա էր:
Բայց աս իլխըճին աղէկ սեմթ ունէր՝
Գիր ու խալէմի բեթեր մօտիկ էր.
Սիմօն գըպիւրին քովը սորված էր,

Աղկից աւելի գեղին ինչ պէտք էր:
Ամառուան պայծառ օրերէն մէկն էր,
Մեր հաւսարակը մեծ բանի մէջ էր՝
Գեղին մէջ տէրտէր շատցունել կուզէր
Ու աղօր համար մարդիկ կընտրուէր:
Շատ չափալամիչ էղան խեղճերը՝
Ուսումով մարդիկ չիկար մէջերը.
Վերջապէս նաքա մէկ ձան կանչեցին՝
Արին աղային տէրտէր ընտրեցին:
Տահա Արինը նոր տուն էկիլ էր
Ու հարբած-պառկած նոր քուն մօիլ էր՝
Մեմալ կընայիս դուսէն ներս ընկան
Իրիցփոխանն ու մեր կօլօվան:
Մարդուն քաշէքաշ տեղէն հանեցին
Ու միաբերան նարա յայտնեցին՝
«Մեր հասարակը քեզի ընդունից»
«Աւ տէրտէր լալու կամքըդ խընդորից»
«Ասա դուն մեսի աղօր յօժար իս»
«Մեր հասարակին խօսքը կընդունիս»...
Արինը խոշոր աչքերը ճըղմից՝
«Յօժարիմ» ասաց ու դիօխ դարկից:
Անցան տարիներ... գեղին սոխախով
Կերթար մէկ տէրտէր էփփէի քէֆով:
Մազը բըրբըրուած, փիւնը աղտոտ՝
Բերանէն կուզար քէշ ռախիի հոտ:
Գանգատներ գնաց վերին ասեաններ՝
Կենէ նա սըլով հարբած կըքալէր:
Սաղ հասարակը՝ ոտքի կայնեցաւ՝
Նարա ատ ճամփէն հանել չըկրցաւ:
1912 թ.

ՄԵՐ ՈՆՔ.

Ժամին մէջ անպերջ հայր է բարոյող՝
Վարժապետ, գիտուն նա է թերմայող.

Սալթը ասող է կանուներ պատին՝

«Աղէկ տէրտէր է» անկաջիս կասին.

Ձէնկին աղային ոտքերը լըզող,

Խարիւրին տակը միշտ սապան դնող

Եաշ կէկ աղայ է. թէն ձան չունէ՝

«Աղէկ դպիր է» մեր հալիսը կտոնէ:

Թէմիզ հալաւով նա մարդ է գէնկին՝

Հոգին հանող է խալիւր-խաղարին.

Բայց ժամասէր է՝ աղօթ շատ կանէ՝

«Բարեպաշտ մարդ է» աշխարհը կտոնէ:

էրկու խառըշ է բօյը գեաինէն՝

Հաւեր կըզողնայ հալիսին քոմէսէն.

Հօբի աււող է կըռնի, թուղթի՝

«Հալու աղայ է»՝ կասուի-կըլըսուի:

Հինկէկ հալաւով, գեղնած էրէսով

Շէնքով աղայ է. հաղար հաւեսով

Կըսորվեցունէ՝ խելը կըխըրատէ՝

«Պօշ վարժապետ է» սաղ գեղը կասէ:

1912 թ.

ՄԵՐ ՄԱՄԱՆԵՐԸ.

Անուշ, հօբիս, պապադ քեզի

Տըւից մէկհատ աղէկ տըզի.

Նայէ վիզըդ բաց մի բալիլ

էսլը հօրըդ ճառիդ մ'անիլ:

— Ախրը, մամա, ես հիւանդ իմ,

Հազին մէջը կըխըղթըւիմ,

էկէր կուզիր, որ սաղ միամ՝

Թողէք իզուր ես աթքադ տամ:

Քովէդ նոր-նոր բան մի հանիլ՝

էսլը հօրդ ճառիդ մ'անիլ

Ձերէ խեղճը ուռուք կըլայ,

Քու սեբեբուդ մեռել կըլայ:

Ձիմ լալ, մամա, ես ինչ անիմ

Հարս ըլալու հէշ ճար չունիմ.

Աւելի շուտ մեռնիմ, խալիսիմ՝

Թեք բիանայի ձեռքը չիյնիմ:

Անուշ, հոգիս, իզուր տեղը

Չէշիթլամիշ սախըն չըլաս,

Ձերէ վաղը սաղ մեր գեղը

Մասխարա ու ճառիդ կըլաս:

Նայէ, մամա, փոշման կըլաս

Իմիս մահիս պատճառ կըլաս,

Սիրտիս կէսը աշղըխ չիկայ,

Իմիս վերջըս ինչ պիտի լայ:

Շիտակ, հանգիստ գուն միշտ քալէ,

Շատ վըրայէդ բան բենլի չէ.

Ինչ ալ լանը գուն հարս պիտ լաս:

Նայէ սախըն ճառիդ չըլաս:

—

Թամամ տարի աղկից էտե

Կուշըէն բռնած ու հե ի հե,

Անուշ հարսը ճորով-մորով.

Աղօթողին կերթար սըլով:

«Կոնա», «Նազար», «Թեթև թափել»
Զեշիթ-չէշիթ ճար խրմցունել...
Կենէ հիւանդ նա կըքալէր,
Յաւին ճարը չէր գըտնուէր...

Տարի ու կէս աղպէս ճարով
Անուշ հարսը քալից զօռով.
Անկից ընկաւ՝ դօշակ մտաւ՝
Մէկ ամիսէն մեռել էրաւ:

1912 թ:

ՄԵՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏՆԵՐԸ

Տահա նոր խալսած համալսարանը՝
Մտաւ մեր գեղը պարոն Հատէնը.
Նպատակ դրրից նա իրէն միտքէն՝
Գեղացուն փրկել մութին ճանկերէն:
Ուրիշ գործերը առայժմ թողած,
Վարժապետներուն կուշտ հաց տալ ուղաց.
Եւ աղոր համար կաշիէն էլլաւ
Ու հոգաբարձու նա ընտրուեցաւ:

Առջի խօսքը, որ բերանէն էլլաւ՝
Մէկալ «օշթախին» լեղին պատուեցաւ.
«Դասագին պէտք է» ասաց Հատենը
«Վարժապետներուն քիչ է հախերը»:

Հին հոգաբարձուն խիստ սիրտոտեցաւ՝
«Դասագին» խօսքէն բեթեր ահռեցաւ.
«Թառ-մաս ես չիտիմ» ասաց հեալէն,
«Վարժապետ բռնինք էնկի աժանէն»:

Պարոն Հատէնը երբ աղկից խալսաւ՝
Ուրիշ խնդիրքով նարա մօտըցաւ.
«Աղպէս չուզիսնր, ասաց, հախերը
Քիչմը շատցունունք, մեղքին խեղճերը»
Հին հոգաբարձուն կենէ կատուեցաւ՝
Բուռունկէն խածից՝ էլլաւ — կայնեցաւ.
«Քեզի՞ դրիլին, ասաց խիստ սիրտոտ
«Աղ խասէթը անել շ... լ... կոտ»
Աւելցունել չէ՝ ես կոտուել կուզիմ
Զերէ դացա պէս գիւժինով ունիմ.
Կուզիննր թող գան, չուզին՝ ընք գիտին՝
Մեզի աժաննոց վարժապետ պէտք ին:

Պարոն Հատէնը միտքի բաթեցաւ...
Վարժապետներէն սըլով խօսք առաւ.
Թէ «էկող տարի դասագին կանինք
Նպատակներուդ մենք կը հասցունինք»:
Վարժապետներն ալ միտքի բաթեցան,
Բենց ցաւին ճարմը անող չըգըտան.
«էկող տարիներ» խիստ շատ անցիլ էր
Բայց նացա հախը ան էր ու ան էր:

1913 թ.

ՄԵՐ ԳԵՂԻ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

Իլիւճի, բերբեր ու վարժապետներ՝
Ալայը կըլան, «վարպետ» բուխգալթեր.
Ամա հիչ խորուրդ չիմ տալ աղբարներ
Նացա գործերը աչքէ անցունել:

Ինչէն ուստ էկաւ մեր խեղճ խանութներ
կըտարուին հաշիւ՝ կաճըռուին գիրքեր...

Ամա աղբարներ պէտք է շտապել,

Ու իզուր մարդոց տեղերէն զրկել:

Սուտ հաշուապահին մէկը սըլովէն

Քաշից բեն պոչը մեր խանութներէն.

Պատճառը ի՞նչ էր՝ ադ տեղով չիտիմ

Շատ հետապ չիտէր՝ խիստ աղէկ գիտիմ:

Մէկալնալ, աղբար, սաղ օրը նստած

Սուսիկ ու փուսիկ կըգըրէ կասին.

Պալապան չօթքին առչելը դրած՝

«Սգառադելինի մարդ է» միշտ կասին.

Ամա սերռէթ է, շատ մարդ չիմանայ՝

Խանութին պարտքը վերա կաւելնայ.

Գիրքով վատտակ կայ՝ ստակը-չիկայ,

Առնելու տեղնալ խօս իսկի չիկայ:

Հանա Զալթըրի մէկ «բուխգալթերը»

Ընկաւ խափխանը՝ գիժար է հալը,

Քաղաքէն նոր մարդ կասին բերիլին,

Որ գործը քիչմը սըրայի ձրգին:

Հարուրներ տալու նարա յոժարին

Միայն խանութը սըրայի ձրգին:

Ամա մեզի ադ՝ չիլալ հիչ խրատ

Զէրէ էնկ վերջը կէնէ պիտ լայ ադ:

1913 թ.

ՄԵՐ ԿՏՈՒԹՅՆԵՐԸ.

Գլխիք դուք «մահլան» ինչ մեծ փորձանք է,

Ի՞նչ փեռատ բաներ մեզի կըբերէ...

Ու ամեն մահլա ունի «կարիճներ»,

Որոնք մէմէզկու կըփորին փոսեր:

Կտրիճ ասածդ մեր գեղի վարքով

«Օր» անուն ունի, ասիմ ես տեղով.

Աստուած չանէ, որ դուն խօսքը կուտրիս,

Նարա ուղեցած բանը չըսիրիս.

Կուզիս ու չուզիս կըսենք չանիս,

Սուտ հարկած էղած հալիսին չըբըրփիս,

Կամ դարա-նարա ջամը չըկուտրիս՝

Աղէկ իմացիր՝ տունէդ կըվարուիս:

«Շիտակին» համար հոգի տըւող իմ,

Իմիս դուշմանիս խեղբ բերող իմ՝

Կըպարծենայ միշտ «քաջը» մեր գեղի՝

Շամառներ կուտայ՝ տեղի-անտեղի:

Համա հոգիով աս մեր աղբատը

Հէչ լսել չուզէ հալիսին խրատը.

«Շիտակը ես իմ» կասէ՝ կըզարնէ —

Իզուր գերեզման մարդիկ կը ճամփէ:

Եւ ասպէս անվերջ «շիտակին» համար,

Մարդիկ կըզոհինք հանգիստ մեզ համար.

Բայց կէնէ «օրին» սիրտը չի բաղիլ՝

Իրեն դուշմանին ծարը չի գանիլ:

Ընկեր սիրելի, մեմը ետ նայէ,

Արած գործերդ դուն աղէկ մարտէ.

Զիտին՝ երբ մէկին գերեզման դրիր՝

Ազով բուկուղնայ մուխդ մարեցիր:

1912 թ.

ՀՈՍԷՆ-ՀՈՆԷՆ.

Մեր սթառշինան հողեր կրգրնէ՝

Գեղին փոռեաթքան եօխ անել չուզէ.

Ամպէս չէ՞ աղբար, աղէկ բան կանէ՞:

Սեփական հողը օտարը չուտէ:

Վարժատուններս թիւով չորս հատ է.

Բայց ռեմոնթ կուզէ, խիստ քէշ հալի է.

Մեր հասարակը մէկ ձան կը կանչէ.

«Վարժապետներուն անայ խիստ շաղկէ».

Հէքիմ, ֆելդշերներ ու արուշօրքա

Ունինք ուսումով, կուտան մեծ ֆայտաւ

Բերբեր Գէսրգին, Մանուշակեկին

Գերծերը, ջանա, կենէ բըլանկ ինչ

Շըւրոնին Մըշին ձիւարապայով

Ընկաւ մեծ սեղը մէկ մութ գիշերով.

Կենէ մեր հալիքը հէշ գիտնալ չուզէ.

Որ հասակին մեծ քօփուք պէտք է:

Փաթոնբիթիւսկի մեր խանութները

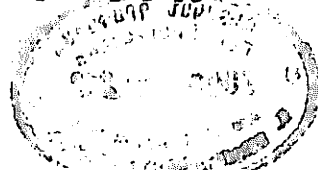
Անքան շատցաւ, որ չիտին խեղճերը

Ինչով զարարը ծածկին՝ ծար էլլին.

Վիրա ծառայող կառնին կրփոխին:

Մեր հոգաբարձուն խիստ հանգիստ խղճով

Աժան վարժապետ վարձեց հաւետով:

Զէքէ, գեղին մէջ աշտանալ կուլայարս

Թէք «այլը» գիտնալ ու «մեծ փէթ» չըլայ:

1912 թ.

ԴՈՒՆ ԻՆՁԻԼՍԷ.

Օրը երկու ժամ աղօթքդ կանխ,

Ժամին եփփէի ֆայտաւ արւիլիս.

Ալայ սուրբերդն գեղուն կը վառիս՝

Ազով կը կարծիս մեղքէդ կը խալիս:

Ծընունդին հօմայ ստակ կը կարջիս

Խաչին էնկ մեծը ջուրէն կը հանիս

Տապալկին մէջը ճինգնոց կը ճըղիս

Ալայ մեղքերէդ խալսած կը կարծիս:

Ուխտի օր մատաղ գեր իզ իրմորթիս

Ու թէմիզ սիրտով հալիս կը բաժնիս

Ժամուցբալ կուտասքոս աղապաճեղքով,

Մեղքերէդ խալսած կը կարծես աղքատով

Հազարներ գրիր ճերբը գծացիր

Սուրբ Երդապղէմ անուն փոխեցիր

Ու պատարագդ մարմնընոց արիր:

Մեղքերէդ խալսած արով կարծեցիր:

Ժամին մէջ մարդու երես հայիլի

Քովիդ մարդուն հեա լիաքնէշ չիս անիլ

Քարոզի աղէն աչքդ կը կըրբիս

Ազով կը կարծիս արդիւն իսկ սուրբ իս:

Կեանքիդ մէջ պատգ դուն հիշ խօսած չիս,

Ախացին մէջնայ ծուռ շատ պահիլ իս,

«Ճանապարհ յերկնից» բերանը արիս իս,

Աղաւ կը կարծիս՝ դուն արդար մարդ իս:
Ժամին մէջ տեսօք սուրբեր արիլ իս.

Անունդ վրան խոշոր դրիլ իս.

Որ մարդիկ տեսնին ու քեզի գովին,
«Աղա» կամ «հաճի» քեզի միշտ ասին:

Աղոնք ալայը խիստ աղէկ՝ ամա—

Մէկ քանի խօսք ալ ես ասիմ տանա.

Որ քու գործքովդ արդար չը կարծիս՝

Արքայութիւնը միտքէդ չանցունիս .

Հա, ասա նայինք մէմը կեանքիդ մէջ

Խեղճին — աղբատին հասիլ իս դուն հէջ.

Մէկ սեփէթ չոր էշտ աւելի՛ր Պապուշին,

Որ քեզմէն ուզաց ձմեռուայ կէսին:

Ասա դուն, նայինք, խե կարապետին

Բացի՛ր հէջ դուռը անցած Զատիկին,

Տուի՛ր մէկ կտոր ձուկ եւ գուրաթի,

Որ նաեալ սւտէր ու օրհնէր քեզի:

Զրփախ Ղազարին տղոցը համար

Խարճեցի՛ր քապիկ ուռումի համար

Էքսիդ, օրֆարի, քու հոգուդ համար

Առի՛ր, նայեցա՛ր, որ նա մէյտան գար:

Էդա՛ր եարտըմճի վախային տարին

Զափանսօյներուն խեղճ ընաանիքին,

Տուի՛ր վառելիք կամ թէ մէկ փոք հաց

Հայ աղբաւներուդ կրակէն փախած:

Ճեբիդ բերանը լան կէկ դուն բացի՛ր

Վիւաւորներուն օգուտին համար,

Հաց, ապուխտ, էրշիկ կամ հալաւ աւելի՛ր

Զրփախ մնացած հայերուն համար:

Էկէր ասոնցմէն մէկնալ արած չիս,

Կորիւր մեր մէջէն՝ դուն մեզի պէտք չիս.

Զէրէ որ պէտք ին՝ մեզ հոգով հայեր,

Ոչ թէ երեսանց փարիսեցիներ:

1914 թ.

ԳԵՂԵՆ-ՔԱՂԱՔ.

Վարդեանին էնի մեծ տղան

Կապրէր դեղին սուսիկ քօշան,

Րէն քրտինքով ռահաթ կապրէր,

Ազկից բաշխա հէջ բան պէտք չէր:

Բայց ադ սուսիկ մարդուն փորը

Մտաւ մէկ օր Սաթայէլը.

«Դուն հող ունիս, ծախէ հողդ,

«Գնա քաղաք խարճէ փողդ,

«Զաւակ չունիս ինչ պիտ անիս,

«Որ աղխատար կը շարձարուիս,

«Իմ թահմինով աղէկ կանիս

«Էկէր հողդ ստակ անիս»:

Սաթայէլին խրատները՝

Ծախից մարդուն անկաջները.

Միտքին մէջէն փլան կազմից՝

Օգին մէջը ամբողջ խորթից:

Անցաւ իրեք կամ չորս տարի,

Մէկ էրկատ մը աղա գեղի

Ծախճը խեցին տուն ու տեղեր

Ու քաղաքէն առին տուններ:

«Քիչ աղէնէն Վարդեանին

Էնկ մեծ աղին էկան ասին
 Որ քաղաքը բենց պէսներուն
 Օրինաւոր դրախտ է կանգուն:
 Ով որ կուգէ ռահաթ ապրել,
 Թող հետեւէ բենց արածին,
 Զէրէ աշխարք կայ մէկ մեռնել,
 Ուտիս՝ մեռնիս լաւ է կասին:
 Վարդեանին էնկ մեծ օրթին
 Բեթէր կուգէր հանգստութին.
 Զեռքը ճեպը ռահաթ դրած՝
 Կուգէր բալել աղա կըտռած:
 «Հինգ-վեց հազար տուն ու տեղս
 «Կըծալծըխում ու ստակս
 «Ճեպս դրած աղավարքի
 «Անտեղ կապրիս քաղաքվարի»
 Ասաց միտքէն մեր գեղացին,
 Հեսապ քիթապ արաւ բարին,
 Մէկ շաբաթէն տուն տեղ ծախից
 Հազարնոցով քաղաք վազից:
 Բայց կեանքին մէջ գեղէն բաշխա
 Օտար տեղեր կեցած չէր նա.
 Միայն գիտէր իրեն գեղը,
 Մեմալ տահա չոլի տեղը:
 Եփոր քաղաք էկաւ հասաւ
 Միտքին մէջէն քէշ բան անցաւ.
 Բայց ինքն իրեն քիչ ուժ տըւից
 Ու տեսօք կէկ մէկ տուն վարձեց:
 Էրկու օրեր տունը նստած
 Շարք կըճրգէր միտքի բաթած.

Ինչպէս անէր, որ շուտ «մարդ» լար,
 Զեռքը ճեպը դրած ման դար:
 Բեքում օրը վազից Ռաստով
 Հէշ չընտած թրումվայով,
 Գնից հալաւ խիստ թանգնոցէն,
 Ետ չըմնաց «օշախներէն»:
 Քիչմը անցած իլինք ճեպով
 Գնաց Ռաստով ուէզինքայով.
 Ամա իրկուն տուն ետ էկաւ
 Պարապ ճեպով. ու տխրեցաւ
 Քանի տարի հիշ չըտեսայ
 Ինչեր արաւ նա՝ չիմացայ.
 Բայց շատ վախթ չէ տեսայ նորա՝
 Կաւէր բաղար... չը ճանչըցայ:
 Մեմալ տեսայ աղկից էտե,
 Հին քօթօմքան շաղկած հե-հե,
 Կրնկանը հետ գեղին ճամփով
 Կերթար պատռած չեռեվիրով:
 Ամա որին տունը կերթար
 Գեղին մէջը՝ աղ չիմացայ,
 Զէրէ սօյ ալ չունէր խեղճը,
 Որ տար նարա տունին կէտը:

ԵՍ ԱՂԱ ԴԱՌՉԱՅ...

Ես աղա դարձայ անթին քաշուեցէք,
Ու հետս քիչմը շէնքով վարուեցէք.
Ճեպս իլինք է հարուր հազարներ,
Գըլօխ կըզարնին խարիւր-խազարներ:
Երբ որ դուն հետս լաֆի բըռնուիս,
Լեզուդ կարճ բռնէ՝ սախըն չըխափուիս.
Գըլօխդ խիստ վար կախած միշտ կայնէ
Ձէրէ գէմիդը գէնկին աղայ է:
Երբ որ խնդիրքով դուն ինձի կուգաս
Հապարտ աչքերով չընայիս վրաս,
Բերանէդ խօսքդ հանէ հետապով,
Վիզդ ճուկ բռնած, ինքդ նամուտով:
Եթէ դուն կուզիս իմ սիրտս շահել՝
Գիտցիր օձի պէս սողալէն բալել.
Թիլքի պէսնակ խելքով ու ֆենտով՝
Կատույի պէսնակ ծոմոսն պոչով:
Աղայ ըլլալը գէրէ հեշտ բան չէ
Ու ամեն մարդու բերնի ապուր չէ:
Ձէրէ մինչև որ ես դարձայ աղայ
Աղայ գէնկինին ոտքին չոփն էղայ:
Ես աղայ դարձայ անթին քաշուեցէք,
Վրաեխ որ տեսնիք՝ գտակ վերուցէք.
Ձեպս իլինք է հարուր հազարներ,
Գըլօխ պիտ գարնիք խարիւր խազարներ:

1914 թ.

ՆԱԽՇԸԻԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐԸ...

Թանեա ու Մանիա, Դունիա, Սոնեաներ
Թօփ էղան մէկ օր ու ժողով արին,
Որ մէկ պատասխան տան Քավքազցիին,
Որ կըպաւ մէկ օր իրենց պատիւին:
Թանեան կայնեցաւ սեղանին ըովը
Ու սիրտոտ-սիրտոտ պաշայից ճառը,
Ձեռքով ու ոտքով ուզաց հասկըցնել՝
Բայց... նա հայերէն չեմէր հէշ խօսել:
Մանեան ֆը՛ռց տէին անքովէն էլլաւ.
Երբ Թանեան յոգնած տեղը եան էկաւ.
Իենց բամբասողին բեթէր քէշ ասաց,
Համա հայնակ չէր... ոռւսերէն ասաց:
Դունեան, որ բիշմը գիտէր հայերէն՝
Էլլաւ պաշայից խորունկ տեղերէն.
Թէ ո՞ր անամօթ հայը իենց համար
Ասիլ էր խօսքեր բեթէր անպատկառ:
«Մինք հայ ինք, ասաց խիտ սիրտոտ սիրտոտ
Господа կըլայ ասպէս անամօթ.
Մեր Նախըվանին по крайней мѣрѣ
Տանկալախ մէկ հայ աղպէս քէշ ասէ.
Господа! уже довольно жанду,
Չորսդիէն ինչէր կասին վրաներս,
Мы вѣдь армяне, աղոնք ինչ կուզին,
Մեր հացը կուտին՝ մեզի բան կասին:
Господа! գրենք մէկ կտրուկ զանգառ
Տպել տանք շուտով գաղէթի հայնակ.
Чтобъ доказать, հայ ինք անարտոտ

Ու զիտինք խօսել խիստ թէմիզ հայնակ:

Браво о! Дуня մէկալոնք ասին.

Կտրուկ պատասխան նստան գրեցին.

Բայց հայնակ գիտցող չըկար մէջերը:

Ռուսնակ գրեցին մեր խութսուզները:

1913 թ.

ՀԱՅ ԵՂԲԱՅՐ.

Խապար կառնինք հեռու երկրէն,

Մասիս սարի թախ քովերէն՝

Պարսկաստան ու Տաճկաստանէն

Զփլախ հայեր հոս կը փախչին:

Բուք ու պորան ցուրա այազին՝

Զըկայ ոտքի այախապին,

Տուն տեղ թողած չփլախ, քաղցած՝

Զօլ չօլըստան կերթայ թալցած:

Պապան առած էրկու տղայ

Փութին մէջէն սըլով կերթայ.

Մարը անթին գերկի տղով

Փատցած կերթայ ուրիշ ճամփով:

Նաքա չիտին՝ բենցմէն որին

Վրպաւ փութը անարգ թուրքին.

Ռ՛րտեղ կերթան տուն, տեղ թողած,

Ռ՛վ պիտի տայ իրենց չոր հաց:

Ու կը փախչին գէպ Ռուսաստան,

Որ թուրքերուն մատաղ չըլան.

Հայի անուն, պատիւ, հաւատ,

Տէկմէ գինով քուրդին չըտան:

Նաքա գիտին, որ քիչ հեռուն

Ունին եղբայր՝ հարազատներ.

Որոնք հոգով իրենց հետ ին,

Ու բաց գիրկով ներս կընդունին...

Իմ հայ եղբայր, երբ աղպէս է

Տուր բու ձեռքդ ագնիւ սրտով,

Որ քու թշուառ, օտար հային

Պէտք է օգնիս մաքուր խղճով...

Պէտք է կիսես դուն քո հացդ

Քաղցած, տանջուած եղբորդ հետ...

Պիտի բանաս դուն բու դուռդ

Հալածական հային առաջ...

Ան ժամանակ պարզ էրէսով

Ասա — «մարդ իմ, մարդ կըսիրիմ».

Խղճիդ առաջ բաց ճակատով

Դուն ել ասա — «Ես ալ հայ իմ»:

Ա. Կրտսեր խոսելով իմ աստիճանի մասին
Браво о Дуя! Երբեք չեմ համարում
Կարող եմ ասել, որ ես երբեք
Ուրիշ համայնքի չեմ եղել
Մեծահասակ լինելով, չեմ համարում

1913 թ. ... Երբեք չեմ համարում
Իմ համայնքի մասին
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում

Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում

Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում
Երբեք չեմ համարում

34539

Adm.

3-3442a

map 1
or 1

ԳԻՆ 20 Կ.